

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Josip Cmrečnjak

Civilni sektor kao čimbenik razvoja ruralnih područja – primjer Općine Nedelišće

Prvostupnički rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Aleksandar Lukić

Ocjena: _____

Potpis: _____

Zagreb, kolovoz 2018.

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Prvostupnički rad

Civilni sektor kao čimbenik razvoja ruralnih područja – primjer Općine Nedelišće

Josip Cmrečnjak

Izvadak: Civilni sektor implementacijom pristupa odozdo prema gore postaje sve važniji čimbenik razvoja ruralnih područja. U ovome radu uz teorijsku osnovu prikazani su primjeri djelovanja organizacija civilnog sektora u europskim državama radi usporedbe s glavnim područjem istraživanja – Općinom Nedelišće. Istraživanje utjecaja civilnog sektora u Općini Nedelišće, smještenoj u Međimurskoj županiji, provedeno je pomoću polustrukturiranog intervjuiranja predsjednika izabranih udruga s područja općine. Pregledom rezultata istraživanja i ostvarenih projekata civilnog sektora utvrđena su glavna područja djelovanja civilnog sektora kao i problemi rada u ruralnom području. Iako civilni sektor nema snažniji utjecaj na zaustavljanje iseljavanja, njegova važnost potvrđena je na području društvenog, sportskog, kulturnog i ekološkog života Općine Nedelišće. Jačanje tog utjecaja očekuje se nakon pristupa fondovima Europske unije iako postoje određene sumnje članova civilnog sektora u mogućnosti LEADER programa. Zaključeno je da bez suradnje različitih dionika ruralnog razvoja civilni sektor ne može efikasno djelovati.

31 stranica, 12 grafičkih priloga, 4 tablica, 43 bibliografskih referenci; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: civilni sektor, ruralna područja, ruralni razvoj, lokalna zajednica, Općina Nedelišće

Voditelj: izv. prof. dr. sc. Aleksandar Lukić

Tema prihvaćena: 10. 5. 2018.

Datum obrane: 7. 9. 2018.

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb, Hrvatska.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb
Faculty of Science
Department of Geography

Undergraduate Thesis

**Civil sector as the factor of development of rural areas – example of Municipality
Nedelišće**

Josip Cmrečnjak

Abstract: With a new paradigm in rural development, a bottom-up approach, the civil sector becomes a more important factor. In this paper, theoretical basis and European examples of civil sector actions in rural areas were used for comparison with the main research area – Municipality Nedelišće. Research on the impact on the development in Municipality Nedelišće, located in Međimurje County, was conducted using a semi-structured interview with presidents of selected associations. Main areas of influence and main problems were found after a review of the research results and implemented civil sector projects. Although the civil sector has no greater influence on stopping emigration, its importance is in encouraging social and sports life, and also in preservation of culture and the environment in Nedelišće Municipality. A larger role of the civil sector is expected after access to European Union funds, although some associations are suspicious in possibilities of LEADER programme. It is concluded that without the cooperation of different rural development actors, the civil sector cannot be efficient in the way it should be.

31 pages, 12 figures, 4 tables, 43 references; original in Croatian

Keywords: civil sector, rural areas, rural development, local community, Municipality Nedelišće

Supervisor: Aleksandar Lukić , PhD, Associate Professor

Undergraduate Thesis title accepted: 10/05/2018

Undergraduate Thesis defense: 07/09/2018

Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb, Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. DEFINIRANJE CIVILNOG SEKTORA, RURALNIH PODRUČJA I RURALNOG RAZVOJA.....	3
3. CIVILNI SEKTOR U RURALNIM PODRUČJIMA EUROPE - PRIMJERI I OBILJEŽJA.....	7
4. RAZVOJ OPĆINE NEDELIŠĆE – HISTORIJSKI PREGLED VAŽNOSTI CIVILNOG SEKTORA	12
5. CIVILNI SEKTOR U RAZVOJU OPĆINE NEDELIŠĆE DANAS – OBILJEŽJA I PROJEKTI	15
6. ZAKLJUČAK	26
LITERATURA.....	28
IZVORI	30

1. UVOD

U današnjem vremenu globalizacije i posljedične unifikacije životnih prostora, u ruralnim područjima blizu urbanih središta dolazi do transformacije i razvoja tog nekad pretežito poljoprivrednog prostora. Unatoč poteškoćama u definiranju ruralnog prostora, kao što navodi Woods (2005) milijuni ljudi u područjima koji bi po nekim pokazateljima bili vrednovani kao *neruralni*, smatraju sebe ruralnim stanovništvom koji živi ruralnim načinom života. Ovaj rad upravo se temelji na postavkama takvih razmišljanja koje prikazuju ruralno kao socijalnu reprezentaciju. Socijalnim konstruktom ruralnosti stanovništvo prihvaća određene norme ruralnog života što može utjecati na njihovo ponašanje, na razmišljanja i samu identifikaciju prostora, a efekti tog konstrukta objašnjeni su motivacijom ljudi da štite svoj „zamišljeni krajolik“ i usmjeravaju razvoj prilikom prostornog planiranja (Woods, 2005). U takvom poststrukturalističkom pristupu Lukić (2012) navodi da je potrebno propitkivati javne i privatne diskurse običnih ljudi i određenih interesnih skupina kao što su poljoprivrednici i zaštitari okoliša, a ne samo akademske diskurse ruralnosti. Mogućnošću ljudi da pomoću socijalnog konstrukta ruralnosti utječu na tok razvoja svoga kraja dolazimo do pretpostavke ovoga rada o civilnom sektoru kao važnom ili potencijalno važnom čimbeniku razvoja ruralnih područja. Interesne skupine i obični građani u ruralnim područjima udružuju se u organizacijama civilnog sektora radi djelovanja za zajedničku dobrobit. Glavni cilj ovoga rada bit će prikazati koje su to prednosti i nedostaci djelovanja te kakav je zapravo utjecaj civilnog sektora kao dionika ruralnog razvoja.

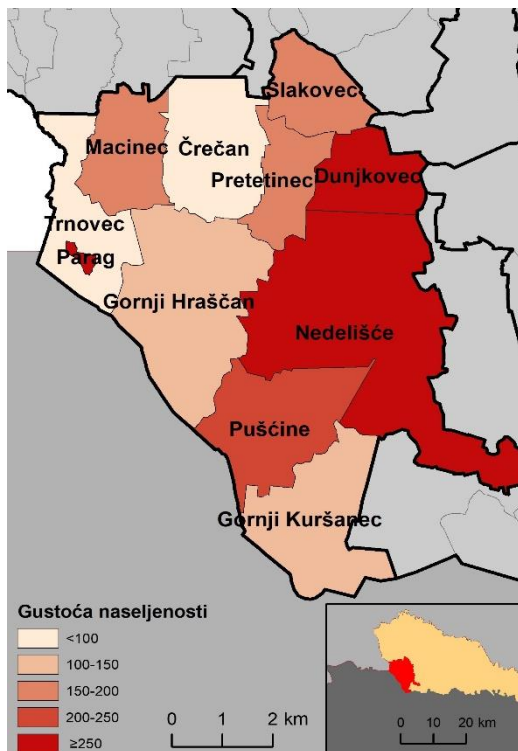
Tab. 1. Broj stanovnika po naseljima
Općine Nedelišće 2011. godine

Naziv naselja	Broj stanovnika
Črečan	434
Dunjkovec	967
Gornji Hrašćan	910
Gornji Kuršanec	793
Macinec	585
Nedelišće	4.320
Parag	1.187
Pretetinec	541
Pušćine	1.289
Slakovec	559
Trnovec	390
UKUPNO	11.975

Izvor: DZS (2013b)

Za ostvarivanje cilja rada uz osnovnu teorijsku pozadinu same teme te pregleda dostupne literature o obilježjima civilnog sektora u ruralnim područjima, korišteni su i praktični primjeri znanstvenih istraživanja iz nekih europskih država. Primjeri su korišteni za usporedbu s osnovnim istraživanjem civilnog sektora i njegovog utjecaja na razvoj na primjeru Općine Nedelišće. Općina Nedelišće, koja predstavlja osnovni prostorni obuhvat istraživanja, nalazi se u jugozapadnom dijelu Međimurske županije, omeđena Dravom s južne strane te granicom sa Slovenijom sa zapadne strane. Na području Općine nalazi se 11 naselja s

ukupno 11.975 stanovnika (tab.1). Više od trećine stanovnika živi u sjedištu Općine, naselju Nedelišću, s 4.320 stanovnika, dok su sva ostala naselja višestruko manja. Tu tvrdnju dokazuje činjenica da u ostalih 10 naselja prosječno živi 766 stanovnika. Intervju s voditeljima udruga pretežno je proveden na području tih manjih naselja zbog svrsishodnijeg uvida u djelovanje civilnog sektora u manjim sredinama. Gustoća naseljenosti razmjerno je visoka kao i u cijeloj županiji, uz izuzetak rjeđe naseljenosti u naseljima blizu granice sa Slovenijom (sl. 1). Broj stanovnika ovoga kraja od 1991. godine gotovo stagnira te je ostvaren porast od samo 6 % (DZS, 2013b, DZS, 2005). Na povijesni razvoj ovog nekad gotovo potpuno agrarnog kraja od

Sl.1. Gustoća naseljenosti naselja Općine Nedelišće 2011. godine

Izvor: SRPJ (2013), DZS (2013b)

velikog je značaja geografsko-prometni položaj naselja Općine u blizini, gotovo između dva grada, Varaždina i Čakovca. Takav položaj na sjeveru Hrvatske u prošlosti većinom se negativno odražavao na razvoj dok je u novije vrijeme blizina urbanih središta i razvijenih tržišta Srednje Europe postala vrlo povoljan čimbenik (Feletar, 1993). Zbog blizine dva izražena centra rada područje Općine doživljava deagrarizaciju te kao što to već prije 15 godina navodi Feletar (1993, 23), postaje „spavaonica s vrlo izraženim dnevnim migracijama“ koja „teže razvija autohtoni društveni i kulturni život, jer to sve zadovoljava u susjednim gradovima“. Problem razvijanja autohtonog društvenog i kulturnog života vidljiv je i danas iako je zbog povećanja broja udruga i aktivnosti istih, što će biti prikazano u nastavku rada, ta situacija u nekim

aspektima poboljšana. Iako se stanje popravlja taj problem nam daje jasnu sliku gdje civilni sektor mora djelovati u ruralnim, ali i prijelaznim područjima u kojima još uvijek dominiraju agrarni pejzaži gdje se ljudi identificiraju kao ruralno stanovništvo. Tezu o agrarnom pejzažu Općine Nedelišće potvrđuje podatak da je 2011. godine 48% površine bilo pod korištenim poljoprivrednim zemljištem (DZS, 2013c) U današnjim uvjetima poljoprivrede najviše se razvijaju obiteljska poljoprivredna gospodarstva (OPG) kojih na području Općine ima 371 što bi značilo da na svakih 30-ak stanovnika dolazi 1 OPG. Broj prijavljenih članova svakog OPG-a je prosječno manji od 2 (Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, 2018). Očigledna je socioekonomska transformacija ovoga kraja gdje ljudi većinom rade u

gradovima, ali neki od njih pomažu u obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima nakon radnog vremena, što naravno nije statistički zabilježeno, ali iz autorovih osobnih iskustava mogu se potencijalno davati ovakvi zaključci. Dnevne migracije su izražene danas, kao i u drugoj polovici prošlog stoljeća, te većina zaposlenog stanovništva, preko 75%, radi u drugoj općini odnosno najčešće u drugome gradu (DZS, 2013a, DZS, 2013d). Razlog možemo pronaći u činjenici da gotovo 40% od ukupnog broja zaposlenih radi u prerađivačkoj industriji (DZS, 2013d) koja je koncentrirana u obližnjim većim gradovima. Možemo zaključiti da je ova Općina zbog svoje razvijenosti, ali i bogatstva aktivnosti civilnih udruga prigodan primjer za promatranje potencijalne važnosti civilnog sektora u razvoju neke ruralne regije, kako u prošlosti tako i danas.

2. DEFINIRANJE CIVILNOG SEKTORA, RURALNIH PODRUČJA I RURALNOG RAZVOJA

Definiranje civilnog sektora započinjemo sa zakonskom definicijom udruge, kao temeljne organizacije civilnog sektora u svijetu te naravno u Hrvatskoj. „Udruga u smislu ovog Zakona je svaki oblik slobodnog i dobrovoljnog udruživanja više fizičkih, odnosno pravnih osoba koje se, radi zaštite njihovih probitaka ili zauzimanja za zaštitu ljudskih prava i sloboda, zaštitu okoliša i prirode i održivi razvoj, te za humanitarna, socijalna, kulturna, odgojno-obrazovna, znanstvena, sportska, zdravstvena, tehnička, informacijska, strukovna ili druga uvjerenja i ciljeve koji nisu u suprotnosti s Ustavom i zakonom, a bez namjere stjecanja dobiti ili drugih gospodarski procjenjivih koristi, podvrgavaju pravilima koja uređuju ustroj i djelovanje toga oblika udruživanja“ (Zakon o udrugama, 2014). U samom početku ove definicije spominje se jedno od glavnih obilježja organizacija civilnog sektora, a to je dobrovoljnost dok se na kraju spominje i neprofitabilnost. Spomenuta obilježja u nedovoljno motiviranim sredinama predstavljaju problem u funkcioniranju i financiranju rada udruga. Prema CIVICUS globalnom istraživanju stanja civilnog sektora, sam civilni sektor odnosno civilno društvo je definirano kao područje, arena, izvan obitelji, vlade i tržišta kojem ljudi dobrovoljno pristupaju kako bi ostvarili neke zajedničke ciljeve (ur. Heinrich i Fioramonti, 2007). Iz već spomenutog zakona o udrugama vidljivo je da u toj areni može postojati široki spektar interesnih skupina s različitim ciljevima djelovanja. Hoće li i na koji način će ti ciljevi biti ostvareni može ovisiti o bogatstvu ljudskog kapitala određenog područja. Koncept ljudskog kapitala povezan je s novim ekonomskim i političkim trendovima koji se fokusiraju na privlačenje visokoobrazovanog stanovništva u određena područja kako bi došlo do ekonomskog razvoja (Lee i dr., 2005). U takvim ekonomskim i društvenim prilikama vidljivo je da su ruralna područja u donekle

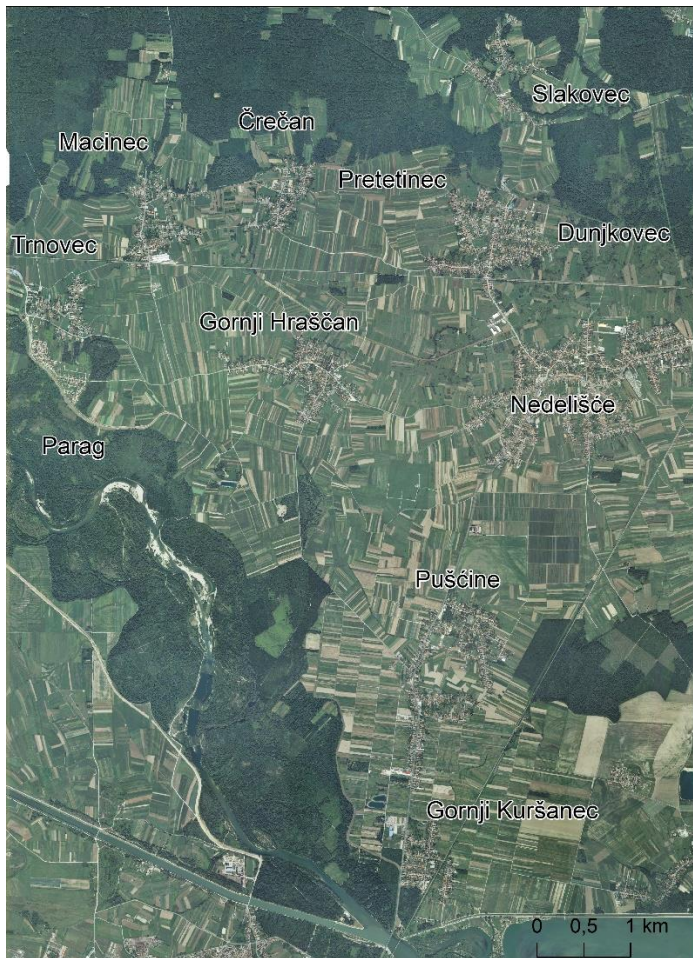
podređenom položaju u odnosu na urbana zbog koncentracije visokog školstva i bolje plaćenih poslova u gradovima. Ljudski kapital nekog područja može biti najpovoljnije valoriziran tek nakon što pojedinci i grupe uspostave socijalne veze s ostalim akterima (Lee i dr., 2005).

Uz termin udruga, u stručnoj terminologiji organizacije koje djeluju na području civilnog sektora nazivaju se i nevladine organizacije. Nevladine organizacije definirane su kao neprofitne organizacije koje djeluju radi ostvarivanja javnog dobra, te obuhvaćaju različite organizacije prema području djelovanja te broju članova, odnosno neplaćenih volontera. Iako su to nevladine organizacije, neke od njih su postale izrazito ovisne o državnoj financijskoj pomoći (Gregory i dr., 2009). Na početku 21. stoljeća proveden je pilot projekt CIVICUS-ovog indeksa civilnog društva u Republici Hrvatskoj koji je uočio glavne nedostatke i probleme u djelovanju takvih organizacija. Kao glavni problemi definirani su nedovoljna suradnja s vladom i lokalnim vlastima pri donošenju odluka, marginalnost u rješavanju glavnih problema, a također se zamjera i nedostatak suradnje s gospodarstvenicima. Nadalje, civilno djelovanje u društvu nije prepoznato kao nešto pozitivno što je posljedično dovelo do manjka motiviranosti stanovništva za priključivanje u organizacije civilnog sektora kojima se zamjera i nedovoljna transparentnost te učinkovitost (Bežovan 2004, preuzeto iz Bežovan i Zrinščak, 2007, 6). Bez razvijenog sustava dobrovoljnih organizacija teško je ostvariti neke od prednosti istih u razvoju prostora, kao što su izraziti osjećaj zajedničkog identiteta, koji može mobilizirati, umrežiti i valorizirati ljudski kapital nekog područja (Lee i dr., 2005) te tako zadržati mlađe obrazovano stanovništvo. Tezu o zadržavanju mlađeg stanovništva u ruralnim područjima pomoću razvijenog zajedničkog identiteta iznijeli su Bjarnason i Thorlindsson (2006) u svom istraživanju 2003. godine na području Islanda. Rezultati su pokazali da adolescenti koji su više povezani s lokalnom zajednicom i mjestom odrastanja imaju manju vjerojatnost za napuštanje ruralnog područja.

Europska unija je prepoznala prednosti uključivanja civilnog sektora u razvoj ruralnih područja te je 1991. godine pokrenut program LEADER. Sama kratica bi u doslovnom prijevodu s francuskog značila „veze između akcija ruralnog razvoja“, a iz samog naziva vidljiva je želja za razvojem metode povezivanja svih dionika ruralnog razvoja, od državnih i lokalnih vlasti do civilnog sektora. Tim programom omogućuje se lokalnoj zajednici da aktivno sudjeluje u oblikovanju i usmjeravanju razvoja svoga kraja. Zbog lakšeg upravljanja tim vezama osnovane su Lokalne akcijske grupe (LAG) u ruralnim područjima između 10.000 i 100.000 stanovnika sa sličnom tradicijom i identitetom te zajedničkim potrebama (European Commission, 2006). Već u samom opisu LEADER programa od strane Europske Komisije, uočava se važnost

zajedničkog identiteta čiji je značaj u ruralnim područjima već naglašen u ovome radu. Glavni ciljevi LEADER-a i Lokalnih akcijskih grupa, a koje možemo povezati s civilnim sektorom kao čimbenikom razvoja, su umrežavanje ljudskih i financijskih resursa civilnih organizacija s privatnim i državnim sektorom zbog stvaranja ekonomski i društveno povoljnog okruženja za ekonomski razvoj. Na razini upravljanja Lokalnih akcijskih grupa potrebno je najmanje 50% članova iz nepolitičkog sektora što otvara mogućnosti za uključivanje lokalne zajednice (European Commission, 2006). Unatoč pozitivnim naporima programa za ravnomjerni razvoj Lukić i Obad (2016) napominju da samo uključivanje nekih dijelova društva u izradu Lokalne razvojne strategije ponekad ne mora značiti da će novac iz fondova biti iskorišten za njihove potrebe.

O definiranju samog ruralnog prostora razvila se široka rasprava u akademskim krugovima te su razvijeni različiti koncepti ruralnosti. Za potrebe ovoga rada koji se ne temelji na definiranju ruralnog, već na ulozi civilnog sektora, izdvojena je podjela ruralnog u najširem smislu, u radu Lukića (2012, 33), gdje je nakon proučavanja različitih koncepata ruralnosti zaključeno da ruralno može istovremeno biti realan geografski prostor izvan granica gradskih aglomeracija, formalna i neformalna diskurzivna socijalna reprezentacija te koncept koji ima ulogu u shvaćanju prostornih odnosa. Unatoč velikom broju različitih statističkih kriterija za određivanje ruralnih i urbanih naselja u današnjim prilikama teško je odrediti što je ruralno, a što nije. U uvjetima urbanizacije mnogih ruralnih krajeva Lukić (2012, 31) navodi da neki istraživači dobro uočavaju da unatoč tome što selo prestaje biti mjesto poljoprivredne proizvodnje te postaje samo mjesto stanovanja, još uvijek na vanjski izgled naselja najviše utječu poljoprivrednici, tj. društveni sloj seljaka. Takav primjer je i u Općini Nedelišće, koja je poslužila kao glavni primjer civilnog sektora kao aktera razvoja ruralnih područja. Unatoč jakoj ekonomskoj transformaciji još uvijek u prostoru prevlada mozaik poljoprivrednih površina ispresijecan dobro prometno povezanim grupiranim naseljima. Prostor s dominirajućim obradivim površinama, pokazuje da je ovdje udio neiskorištenog poljoprivrednog zemljišta vrlo mali, što je posljedica razvijenosti ovoga kraja, te da šume dominiraju u sjevernijem dijelu Općine (sl. 2). Ostaje nam samo još za definirati ruralni razvoj što je vrlo zahtjevno zbog same kompleksnosti pojma ruralno. Još uvijek ne postoji zajednička, opće prihvaćena definicija ruralnog razvoja koju bi akademska zajednica prihvatila kao važeću (Clark i dr., 1997). Primjer jedne od dugovječnijih jest ona Svjetske banke iz 1970-ih koja glasi: „ruralni razvoj je strategija za poboljšanje ekonomskog i socijalnog života specifične grupe ljudi –

Sl. 2. Ortofotokarta agrarnog pejzaža Općine Nedelišće 2011. godine

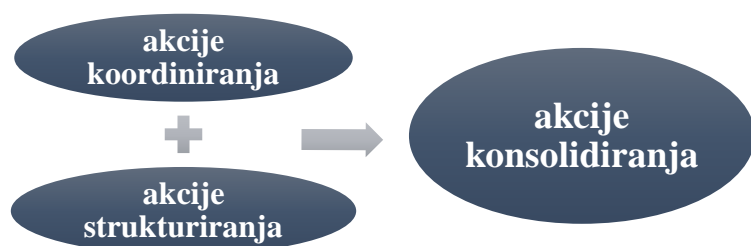
Izvor: DGU (2011)

siromašnog ruralnog stanovništva, koji uključuje širenje prednosti razvoja među najsiromašnijima koji traže priliku za život u ruralnim područjima, uključujući poljoprivrednike, vinogradare i one bez zemlje“ (World Bank, 1975, 3). Za usporedbu te definicije s današnjim stanjem definiranja razvoja ruralnog područja bitno je naglasiti da se ekonomske i socijalne razlike između urbanog i ruralnog u nekim dijelovima Europe sve više smanjuju (Gallardo-Cobos, 2010) stoga su i glavni prioriteti Europske unije u Strategiji ruralnog razvoja 2014. – 2020. godine prilagođeni novim uvjetima. Zbog nepostojanja općeprihvaćenih definicija u novije vrijeme svrsishodno je prikazati kako Europska komisija zamišlja ruralni razvoj kroz vlastitu strategiju odnosno 6 prioriteta te strategije. Prioriteti su poticanje prijenosa znanja i inovacija u poljoprivredi, šumarstvu i ruralnim područjima, unapređivanje održivosti i konkurentnosti svih vrsta poljoprivrede uz promicanje inovativnih tehnologija i održivog upravljanja šumama. Zatim važno je promicanje organizacija lanaca proizvodnje hrane, zaštita životinja i upravljanje rizikom u poljoprivredi. Na taj prioritet nadovezuje se prioritet obnavljanja, očuvanja i poboljšanja ekosistema u poljoprivredi i

šumarstvu, kao i podrška u prijelazu na niskougljičnu te klimatski otpornu ekonomiju u poljoprivredi, sektoru hrane i šumarstvu. Posljednji prioritet koji je gotovo rezultat prethodnih je promicanje socijalne uključenosti, ekonomskog razvoja i posljedično smanjenje razine siromaštva u ruralnim područjima (European Commission, n.d.) Usporedbom tih prioriteta s definicijom Svjetske Banke vidljivo je da je glavni cilj ruralnog razvoja kako nekad tako i danas smanjivanje siromaštva uz korištenje različitih metoda i mjera, čiji je trend u novije vrijeme sve veća ekološka osjetljivost.

3. CIVILNI SEKTOR U RURALNIM PODRUČJIMA EUROPE – PRIMJERI I OBILJEŽJA

U ovom poglavlju kroz različite primjere iz dostupne literature namjera je prikazati koji su realni učinci civilnog sektora u unapređenju kvalitete života u ruralnim područjima. U svome radu Varga (2009) navodi da unatoč tome što se shvaćanje ruralnog razvoja mijenja u različitim državama i regijama, njegova važnost je svugdje prepoznata uz postupno razvijanje „bottom – up“ umjesto „top - down“ pristupa. Autorica smatra da je promjena paradigme 1970-ih, koja je dovela do tog pristupa, otvorila prostor lokalnim zajednicama i organizacijama u razvojnim procesima. Za prikaz u kojim područjima razvoja djeluju organizacije civilnog sektora najprije je potrebno prema modelu European LEADER Obversatory-a (1997) raščlaniti tri vrste inovativnog djelovanja u ruralnom razvoju. Prva vrsta djelovanja su „koordinacijske akcije“ čiji je cilj stvaranje veza između lokalne zajednice i ekonomskih dionika radi ostvarivanja i identificiranja potencijala prostora. Sljedeća vrsta su „strukturirajuće akcije“ pomoću kojih se stvara pozitivno okruženje za razvoj aktivnosti te se kao primjeri navodi dizajniranje logotipa za lokalne proizvode, revitalizacija prirodne i kulturne baštine, uređivanje planinarskih staza itd. Posljednja vrsta su „konsolidirajuće akcije“ koje su zapravo rezultat prethodnih akcija te podrazumijevaju utvrđivanje, konsolidiranje održivih i diverzificiranih ekonomskih aktivnosti

Sl. 3. Vrste inovativnog djelovanja civilnog sektora u ruralnom području

Izvor: prema European LEADER Obversatory (1997)

(European LEADER Obversatory, 1997). Inovativne koordinacijske akcije Lukesch (2007) naziva i „animacijske akcije“ te smatra da je njihov cilj stvaranje područja susreta gdje ljudi mogu razvijati nove ideje, nova znanja te uključiti se u lokalnu zajednicu. Kao

primjer takvih akcija navodi Ženski sportski centar na području LAG-a Serrania Suroeste Sevillana u Španjolskoj koji je osnovan radi poboljšanja kvalitete života lokalnih žena pomoću zdravstvene edukacije i sportskih aktivnosti. Lukesch (2007) zaključuje da takvi primjeri dokazuju da se lokalne aktivnosti u ruralnom prostoru mogu koristiti kao faktor uključivanja stanovništva u javni život, mogu doprinosti cjeloživotnom učenju, a postoji i mogućnost zapošljavanja u takvim organizacijama. Posebno je istaknut primjer animacijskih akcija jer je upravo tu najveći potencijal civilnog sektora kao čimbenika razvoja.

Na temelju istog modela Varga (2009) istražuje vrste projekata provedenih od strane različitih dionika ruralnog razvoja. Istraživanje je provedeno na ruralnom području Južnog Podunavlja u Mađarskoj, odnosno u nekoliko LAG-ova koji tamo djeluju. Za potrebe ovog rada istaknut ćemo rezultate koji se tiču djelovanja civilnog sektora. Od svih provedenih projekata 46% je nastalo djelovanjem civilnog sektora dok je ostatak pokrenut od strane lokalnih ili državnih vlasti. Kao problem se navodi činjenica da 93% svih neprofitnih organizacija koje djeluju na području LAG-ova nije sudjelovalo u nijednom projektu što se objašnjava neinformiranošću, manjkom vremena, motivacije i resursa. Prema već spomenutoj podjeli inovativnih akcija dominiraju „strukturirajuće akcije“ kao što su izgradnja i renovacija igrališta dok su druge po redu „animacijske akcije“ koje podrazumijevaju organizaciju različitih kulturnih i lokalnih događaja. Unatoč tome što je većina projekata provedena od strane državnog sektora, neprofitne organizacije sudjeluju najvišim udjelom u animacijskim akcijama (Varga, 2009). Iz ovog projekta je vidljivo da iako civilni sektor ponekad nema organizacijske sposobnosti, a ni resurse za neke veće i financijski zahtjevnije projekte, može biti čimbenik u svakodnevnom životu ruralnog područja. Udio takvih animacijskih akcija, ali i strukturirajućih opada dok udio konsolidirajućih akcija raste u LAG-ovima većeg socioekonomskog razvoja (Lukesch, 2007) što potvrđuje izjavu da su „konsolidirajuće akcije zapravo konkretan izraz mogućnosti ostvarenih pomoću ostala dva tipa“ (European LEADER Observatory, 1997, 42)

Sljedeći europski primjer djelovanja civilnog sektora je Litva koja dijeli slična razvojna obilježja s istočnoeuropskim postkomunističkim državama. U svome istraživanju Juska i dr. (2005) detaljnije proučavaju sve veću brojnost i utjecaj organizacija civilnog sektora u ruralnim područjima Litve. Takve trendove objašnjavaju kao rezultat postsocijalističke poljoprivredne krize nakon čega je djelovanje odozdo, odnosno djelovanje „grass-root“¹ organizacija, postalo jedno od najvažnijih razvojnih strategija u Litvi, ali i drugim postkomunističkim državama. Za

¹ U prijevodu znači korijenje trave, metafora za pristup „odozdo prema gore“, definiran u Gundelach, P., 1979: Grass roots organizations. Acta Sociologica, 22(2), 187-189.

primjer djelovanja takvih organizacija autori odabiru organizaciju Društveni centar u selu Balninkai na području Istočne Litve. U prve 4 godine djelovanja organizacije provedeno je desetak projekata od kojih autori posebno ističu umjetničke programe za mlade, organizirane tečajevi za cjeloživotno učenje na području računarstva i ekonomije te poboljšanje fizičke aktivnosti kod starijeg stanovništva.

Tab. 2. Podjela nevladinih organizacija u ruralnim područjima prema aktivnosti

Nevladine organizacije u ruralnim područjima	
Organizacije „slobodnog vremena“	Interesne organizacije
- socijalne funkcije	- zaštita interesa određene skupine
- primjer: udruga za sport i rekreaciju	- primjer: udruga poljoprivrednika
- pristup odozdo prema gore	- često osniva državna/lokalna vlast

Izvor: prema Imbrasaitė (2006:175)

Prema podjeli nevladinih organizacija u ruralnom prostoru autora Imbrasaitė (2006) (tab.2.), Društveni centar sela Balninkai bi pripadao organizacijama „slobodnog vremena“ zbog toga što je cilj njihovog djelovanja poboljšanje života za različite društvene skupine, tj. za cjelokupno stanovništvo, a to se postiže pomoću pružanja socijalnih funkcija. Imbrasaitė (2006) također navodi da većina voditelja organizacija obuhvaćenih istraživanjem kao razlog osnivanja ističe mogućnost financijske potpore od strane lokalnih, državnih i europskih vlasti. Socijalne funkcije, tj. uključivanje u lokalnu zajednicu još uvijek ostaju glavni razlog učlanjivanja ruralnog stanovništva u nevladine organizacije. Juska i dr. (2005) prepoznaju tri različita stupnja razvijenosti i utjecaja organizacija civilnog sektora u ruralnom području. Prvi stupanj predstavlja inicijalna faza gdje organizacije još uvijek nemaju bitniji utjecaj i tu dolazi do prikupljanja članova te stvaranja legitimiteta u društvu. Sljedeći stupanj je stupanj volonterskih aktivnosti u kojoj se 2005. godine nalazio Društveni centar Balninkai s glavnim ciljem poboljšavanja društvenog života ruralnog stanovništva. Treći i najnapredniji stupanj je transformacija u neprofitnu organizaciju gdje dolazi do mogućnosti zapošljavanja u takvim organizacijama s ciljem pružanja određenih socijalnih funkcija umjesto državnih organa. Kao glavni problemi u transformaciji Društvenog centra u tu fazu, ali i ostalih sličnih organizacija, ističu se nedostatak voditeljskih i upravljačkih sposobnosti te općeniti manjak ljudskog kapitala. Nabrojani nedostaci prepoznatljivi su u većini ruralnih područja pa organizacije ovise o motiviranosti malog broja ljudi koji imaju izraženu želju za javnim djelovanjem.

Nadalje, glavni problem slabije razvijenih ruralnih područja još uvijek ostaje nezaposlenost i/ili niske plaće što je potvrđeno u istraživanju u naselju Balninkai gdje 82% odraslih ispitanika

smatra da je potrebno otvarati nova radna mjesta kako bi se poboljšao život u naselju. Preko trećine ispitanika ipak ističe i potrebu za bogatijim kulturnim životom što stavlja civilni sektor na bitno mjesto u razvoju određenoga kraja, ali glavni problem nezaposlenosti, civilni sektor teško može riješiti. Organiziranjem kulturnih događanja poboljšali su se društveni uvjeti na selu te je obogaćen kulturni život dok što se tiče nezaposlenosti, još uvijek se većina odluka donosi na nacionalnoj i regionalnoj razini što može dovesti do razočarenja i demotiviranosti članova organizacija (Juska i dr., 2005).

Teže uključivanje stanovništva u organizacije, gdje bi mogli iskazati svoje potrebe i želje te eventualno utjecati na lokalni razvoj, Imbrasaitė (2006) povezuje s načinom života u sovjetskom razdoblju. Tu tezu objašnjava visokom razinom kontroliranja ekonomije i svakodnevnog života gdje ljudi nisu bili naviknuti da mogu nešto promijeniti već da će država i onako sve sama odlučiti. Zbog toga nije do danas potpuno razvijena svijest da pojedinac ili grupa ljudi može promijeniti i poboljšati svoju okolinu te tako riješiti neke od problema. Autor je također došao do zaključka o većoj razini sudjelovanja obrazovanijeg stanovništva u organizacijama civilnog sektora, te najaktivniji od njih sudjeluju u vođenju ili radu većeg broja različitih organizacija.

Velika motiviranost određenih pojedinaca te njihova uključenost u lokalni društveni život te rješavanje problema dovodi do razvijanja lokalnog identiteta. Unatoč tome što urbana područja privlače stanovništvo sa sela ti pojedinci ili manje grupe ljudi odlučili su da život može biti ugodan i na selu te njih možemo objasniti pretpostavkom, gotovo predviđanjem, Bjarnasona i Thorlindssona (2006, 299), da bi „postmodernističko mlado stanovništvo moglo odlučiti izgraditi svoj vlastiti svemir u svojem rodnom mjestu“. Izgradnja tog „vlastitog svemira“ može biti pokrenuta djelovanjem u organizacijama civilnog sektora.

Dok u radu Juske i dr. (2005) autori tek nagađaju kakav će biti utjecaj implementacije LEADER programa u ruralnoj Litvi, noviji rad na području ruralne Poljske istražuje je li projekt Europske unije potaknuo razvoj civilnog sektora. Rezultat istraživanja Furmankiewiczza i dr. (2016) pokazao je da je nakon uvođenja LEADER programa broj civilnih organizacija porastao u odnosu na izrazito mali broj prije tog projekta. Unatoč povećanju broja, njihova stvarna efikasnost nije na zadovoljavajućoj razini te je 25% LAG-ova imalo nedovoljno sudjelovanje organizacija civilnog sektora u izradi Lokalnih razvojnih strategija. Na kraju se zaključuje da je početni optimizam prema novom pristupu razvoja ruralne Poljske brzo splasnulo zbog toga što su organizacije postale demotivirane kompliciranošću prijave na natječaje Europske unije. Zbog toga velik broj novih udruga nije uspio ostvariti razvojnu i financijsku korist za svoja

naselja. Statističko povećanje broja udruga može biti samo prividno poboljšanje uloge civilnog sektora jer neke organizacije, kao što je to u litavskom primjeru, postoje samo službeno u registrima dok zapravo gotovo da i ne djeluju (Juska i dr., 2005).

U radu je već spomenuto kako je identitet i povezanost s mjestom bitan za ruralna područja, a primjer iz Švedske još je jedan dokaz te teze. U naseljima Leksand i Rättvik u ruralnoj unutrašnjosti Švedske bitan čimbenik društvenog života su kulturno-umjetničke udruge i sportske udruge odnosno hokejaški klub. U istraživanju tog područja i uloge civilnog sektora Lee i dr. (2005, 272) zaključuju da udruge tog tipa „pružaju priliku za socijaliziranje i konstrukciju osjećaja identiteta mjesta te dodaju bogatstvo lokalnom životu koje nije moguće mjeriti običnim ekonomskim mjerilima, iako utječu na način kako ljudi zauzimaju mjesto u lokalnom društvu i ekonomiji“. Također primjećuju da u takvim organizacijama žene odrađuju poslove pri organizaciji i provođenju događanja dok ipak na upravnim mjestima prevladavaju muškarci. Identitet mjesta pokušava se ojačati izradom logotipa koji će taj lokalni identitet iskoristiti za povećanu vrijednost i prepoznatljivost ekonomskih proizvoda i usluga. U primjerima iz Škotske, Irske i Finske upravo tim načinom pokušava se ostvariti povoljnije okruženje za prodaju lokalnih proizvoda te razvoj turizma (Lee i dr., 2005). Lokalni identitet u ruralnom razvoju može postati i razlog nesuglasica između određenih interesnih skupina te lokalne vlasti. Takav primjer je u talijanskoj vinarskoj regiji Chianti koja je poznata po proizvodnji vina s izraženim geografskim podrijetlom. Organizacija koja ujedinjuje sve proizvođače vina protivi se ideji organizacije vodećih političara o širenju prostornog obuhvata regije Chianti. Vinogradari se s time ne slažu jer smatraju da bi tada novi akteri mogli imati koristi od poznatog naziva i identiteta regije, iako to nije povijesno utemeljeno (Brunori i Rossi, 2007). Iz tog primjera vidljivo je da ponekad civilni sektor i političke vlasti, unatoč naporima EU da potakne dijalog, ne mogu naći zajednički jezik. Također regija Chianti predstavlja post-ruralni prostor koji u današnjim uvjetima doživljava socioekonomsku preobrazbu te imigraciju zbog atraktivnosti kulturnog krajoika. Upravo kulturni krajolik i simbolički identitet poljoprivrednici žele zaštititi, naravno uz održavanje ekonomske koristi koju lokalni političari žele proširiti i na susjedno područje pomoću identiteta regije (Brunori i Rossi, 2007).

Nakon pregleda nekolicine primjera vidljivo je da u novim modernim uvjetima u ruralnim područjima civilni sektor počinje zauzimati sve važnije mjesto među čimbenicima razvoja, ali to još uvijek nije na zadovoljavajućoj razini. Ovi primjeri odlično su poslužili kao temelj za istraživanje civilnog sektora kao čimbenika razvoja u Općini Nedelišće te moguću usporedbu rezultata.

4. RAZVOJ OPĆINE NEDELIŠĆE – HISTORIJSKI PREGLED VAŽNOSTI CIVILNOG SEKTORA

U uvodnom dijelu rada već je ukratko opisana socioekonomska preobrazba Općine Nedelišće, a u ovome odlomku biti će prikazano kako je civilni sektor utjecao na razvoj i koja je bila njegova uloga. U jednome dijelu prošloga stoljeća civilni sektor bio je korišten kao sredstvo kojim su mađarske vlasti pokušavale nametnuti mađarsku kulturu i jezik na područje Međimurja, a tako i Općine Nedelišće. Takve udruge civilnog sektora koje su zapravo bile više državne organizacije nego civilne pokušavale su pristupom „odozgo prema dolje“ razviti društveni život. Primjer takvih poludržavnih i poluvojničkih organizacija su takozvane *Levente* čiji je cilj bio vojnički odgoj mladog stanovništva uz izrazitu mađarizaciju. Organizirana su sportska događanja, jedno i na području Općine Nedelišće, u naselju Macinec, 1943. godine. Nevezano uz mađarsku vlast bile su osnivane i nezavisne organizacije koje su se većinom bavile dobrotvornim radom, a kao početak udruživanja ljudi u ruralnim područjima navode se lokalna vatrogasna društva. Njihov cilj je uz gašenje požara bilo i okupljanje lokalnog stanovništva radi zajedničkog djelovanja (Kalšan, 2006).

Na području Općine Nedelišće kao primjeri dobrovoljnih vatrogasnih društava (DVD) mogu se navesti oni iz Nedelišća, Dunjkovca, Puščina, Slakovca te Pretetinca. Sve te organizacije su osnovane već do 1938. godine, a najstarije je ono u Nedelišću osnovano 1908. godine. Kao jedna od najbitnijih obilježja takvih organizacija navodi se povećanje opće razine sigurnosti i povećanje društvene brige za vlastitu sigurnost i sigurnost svoje imovine (Ceilinger, 1993). Doprinos takvih organizacija u poboljšanju društvenog života gotovo je nemoguće statistički izmjeriti što nikako ne znači da je njihova uloga nevažna. Njihovu važnost je moguće uvidjeti u dobrovoljnim te zajedničkim akcijama poboljšanja lokalne infrastrukture.

DVD Nedelišće je 1930-ih iniciralo izgradnju vatrogasnog doma koji je uz dobrovoljnu radnu snagu (većinom članovi DVD-a) te uz materijalnu i financijsku pomoć lokalnog stanovništva i izgrađen. Treba napomenuti i odličnu suradnju s vatrogasnim društvima iz ostatka države koja je vidljiva u činjenici da se 76 DVD-a odazvalo i pomoglo s novčanim priložima. Taj prostor nije služio samo za potrebe vatrogasaca već su osigurane i prostorije za kulturno-prosvjetni život – čitaonicu, knjižnicu te prostor za dramsku skupinu. Također u domu je djelovalo vodstvo upravne i mjesne općine te organizacije obrtnika i urbara (Kos i Marciuš, 2009). Inicijativom lokalne zajednice stvoren je prostor pogodan za korištenje različitih dionika ruralnog razvoja, od individualaca, grupa te lokalne vlasti. Već tada takav pristup odozdo pokazao se pozitivnim te je pružio primjer razvoju civilnog sektora i prostora općine sve do danas.

Taj pristup je korišten i u naselju Pretetinec gdje je u prošlosti lokalni DVD organizirao radne akcije za izgradnju Društvenog doma, vatrogasnog spremišta i akcije uređivanja seoskog okoliša (Ceilinger, 1993). U susjednom naselju Dunjkovec lokalna inicijativa doprinijela je izgradnji crkve za koju je 1970-ih postojao veliki interes mještana te su odlučili da će pomoću dobrotvornih priloga izgraditi prostor za molitvu. Na temelju svoje želje obogatili su svoje naselje sadržajem za koji su smatrali da im je potreban i to bez ikakve pomoći političkog sektora. Na sličan način izgrađena je i crkva u Slakovcu (Markač, 1993).

Organizacije „slobodnog vremena“ koje su već spomenute u ovome radu u prošlosti su činile važan čimbenik razvoja društvenog života Općine. Udruživanjem umirovljenika s područja Općine 1979. godine nastojalo se poboljšati zdravstveno stanje bolesnih članova te financijska situacija najsiromašnijih među njima. Uz socijalizaciju ruralnog stanovništva pomoću zabavnih i sportskih događaja te organizaciju izleta poboljšani su uvjeti života za starije stanovništvo (Ceilinger, 1993). Umirovljenici se na isti način organiziraju i danas te tako stvaraju sami sebi okruženje u kakvome bi oni htjeli živjeti. Jedna od najrazvijenijih vrsta organizacija društva u Općini Nedelišće danas su udruge žena. Prethodnik i poticaj za aktivno djelovanje takvih organizacija zasigurno je bio i nekadašnji Aktiv žena Nedelišće. Aktiv žena Nedelišće osnovan je 1945. godine čije je djelovanje na početku bilo bazirano na sakupljanju hrane za djecu bez roditelja, sađenje breza na području groblja, a kasnije su organizirani i tečajevi šivanja i kuhanja (Celinger, 1993). Tih godina osnivaju se i brojne sportske organizacije koje djeluju sve do danas, a velik broj njih posljedica je intenzivnih napora pojedinaca koji su bili i glavni inicijatori. Sportaši su ulaganjem vlastitog dobrovoljnog rada u uređivanje sportsko rekreacijskih centara izravno utjecali na poboljšanje kvalitete života sebe, ali i ostalih sumještana (Trajbar, 1993). Za razliku od ove Općine, u ruralnim područjima gdje nedostaje motiviranih pojedinaca koji će pokrenuti i organizirati ostatak stanovništva teško je očekivati da će civilni sektor biti važniji čimbenik promjena.

Kulturni život Općine u prošlosti se razvijao kroz djelovanje civilnog sektora. Najvažnija udruga na promatranom području je Ogranak „Seljačke sloge“ Nedelišće. Ogranak je osnovan 1937. godine nakon prve smotre narodnih pjesama. Smotra je potaknuta od strane Seljačke sloge iz Zagreba s namjerom osnivanja ogranka. Godine 1941. započinje intenzivnije prikupljanje narodnih blaga kao što su lokalne pjesme, plesovi te običaji koji se zatim izvode na svim važnijim svečanostima na području Općine, a i šire (sl.4.). Knjižnica koju vodi Ogranak u sljedećim godinama postaje centar kulturno-prosvjetnog života ovog područja te se uz njih organiziraju i tečajevi šivanja, kuhanja i pletenja (Baksa i dr., 1987). U ruralnom području jedna

je organizacija civilnog sektora tako postala čimbenik širenja znanja kao može se reći prethodnica radionica koje udruge civilnog sektora organiziraju danas. Podučavanjem lokalnog stanovništva i razvijanjem osobnog znanja dolazi i do razvoja ruralnog područja. Nadalje, u

Sl. 4. Odlazak članova Ogranka Seljačke sloge Nedeliše na smotru folkora u Gornji Mihaljevec 1952. godine

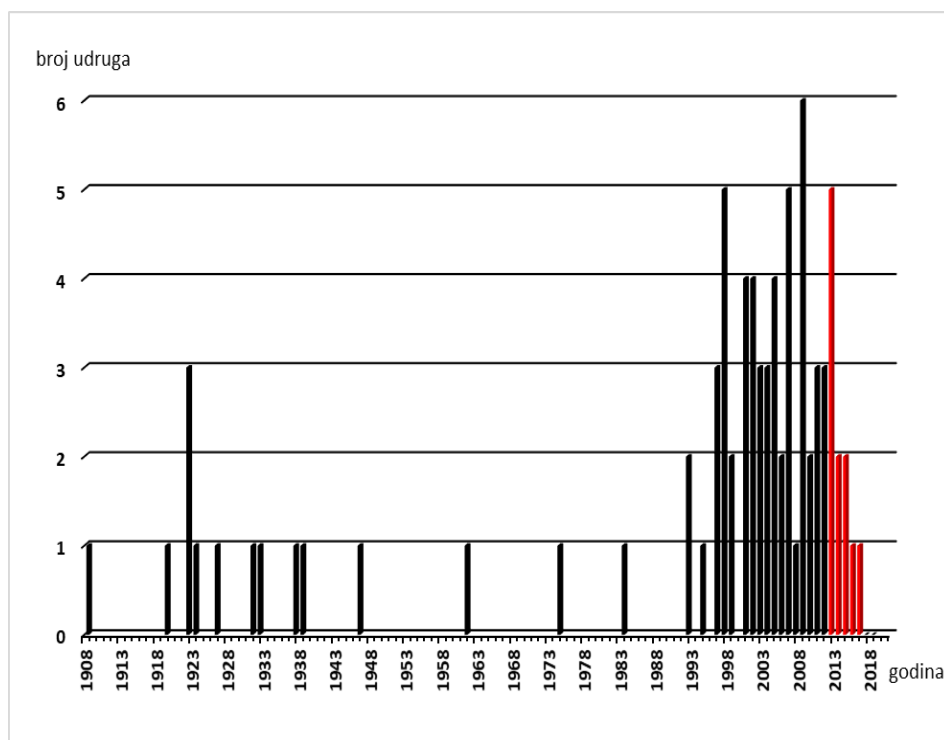
Izvor: preuzeto iz Ceilinger (1993, 440)

monografiji Bakse i dr. (1987) kao važan događaj u radu udruge spominje se osnivanje dramske udruge 1947. Autori ističu neke od glavnih prednosti rada „Seljačke sloge“, a to su obogaćivanje društvenog života naselja, društvene akcije s ciljem izgradnje naselja te doprinos u razvoju samog civilnog sektora. Dokaz posljednje prednosti smatraju porast broja udruga u naselju s 3, za vrijeme njihovog osnivanja, na 20-ak udruga 1987. godine, čije je osnivanje potencijalno potaknuto njihovim pozitivnim primjerom. U još jednom dijelu ruralnog života pripisuju doprinos udruzi, a to je poljoprivreda, gdje su njihovi članovi prenoseći znanja dobivena na raznim okupljanjima seljaka diljem Europe, prvi sadili kvalitetne sorte domaće i talijanske pšenice te uveli ljetnu sadnju krumpira.

Nakon pregleda djelovanja civilnog sektora u prošlosti vidljivo je da se razvoj ovog nekad pretežito ruralnog područja poklapa i povezan je s razvojem civilnih organizacija te se utjecaji ta dva procesa međusobno isprepliću. Istovremeno civilni sektor potiče razvoj i uređenje Općine Nedelišće, a socioekonomska preobrazba pod utjecajem Varaždina i Čakovca dodatno jača taj civilni sektor. Također može se reći da je civilni sektor u prošlosti ove Općine bio jedan od glavnih inicijatora razvoja društvenog i kulturnog života te uređenja okoliša uz gradnju društvene infrastrukture.

5. CIVILNI SEKTOR U RAZVOJU OPĆINE NEDELIŠĆE DANAS – OBILJEŽJA I PROJEKTI

Osamostaljenjem Hrvatske 1990-ih, na području Općine Nedelišće počinje sve aktivniji društveni život u smislu učlanjivanja lokalnog stanovništva u udruge različitih vrsta. Većina udruga koje djeluju danas nastale su nakon 2000. godine (sl. 5), te se u registru udruga ukupno nalazi 78 aktivnih udruga (Ministarstvo uprave, n.d.) Razdoblje nakon 2013. godine označeno

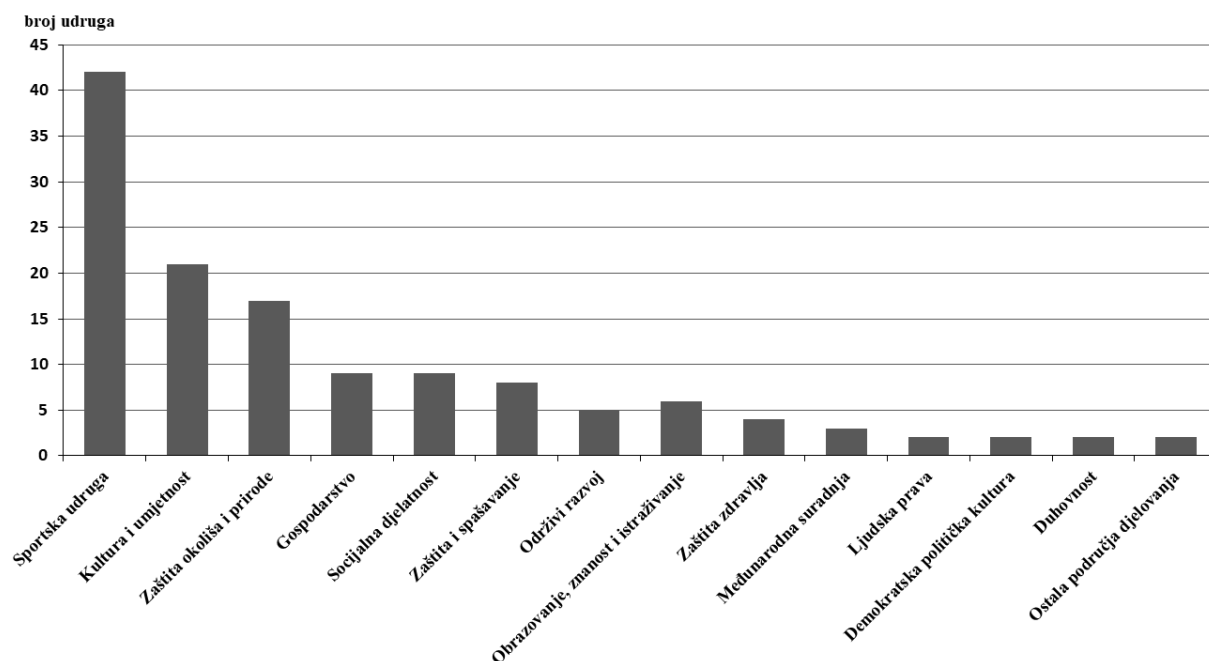
Sl. 5. Broj trenutno aktivnih udruga osnovanih svake godine (1908.-2018.) na području Općine Nedelišće (crvena boja - nakon osnivanja LAG-a)

Izvor: izradio autor prema Ministarstvo uprave (n.d.), Baksa i dr. (1987), Novak (2012)

je drugačijom bojom jer su to udruge nastale nakon osnivanja Lokalne akcijske grupe *Međimurski doli i bregi* te taj projekt Europske Unije nije potaknuo značajan trend otvaranja novih udruga. Tezu da civilni sektor još nije na dovoljnoj razini uključenosti u taj projekt potvrđuje podatak da je samo 9% svih udruga ujedno i član akcijske grupe (LAG Međimurski doli i bregi, n.d). Nadalje, za osnovni pregled rada civilnog sektora ove Općine bitno je napomenuti da je uvidom u registar udruga uočeno da većinu organizacija čine sportske udruge, udruge na području kulture i umjetnosti te zaštita okoliša i prirode (sl.6)². Vidimo da prema podjeli autora Imbrasaitė (2006) većinu čine udruge koje se mogu klasificirati kao „organizacije

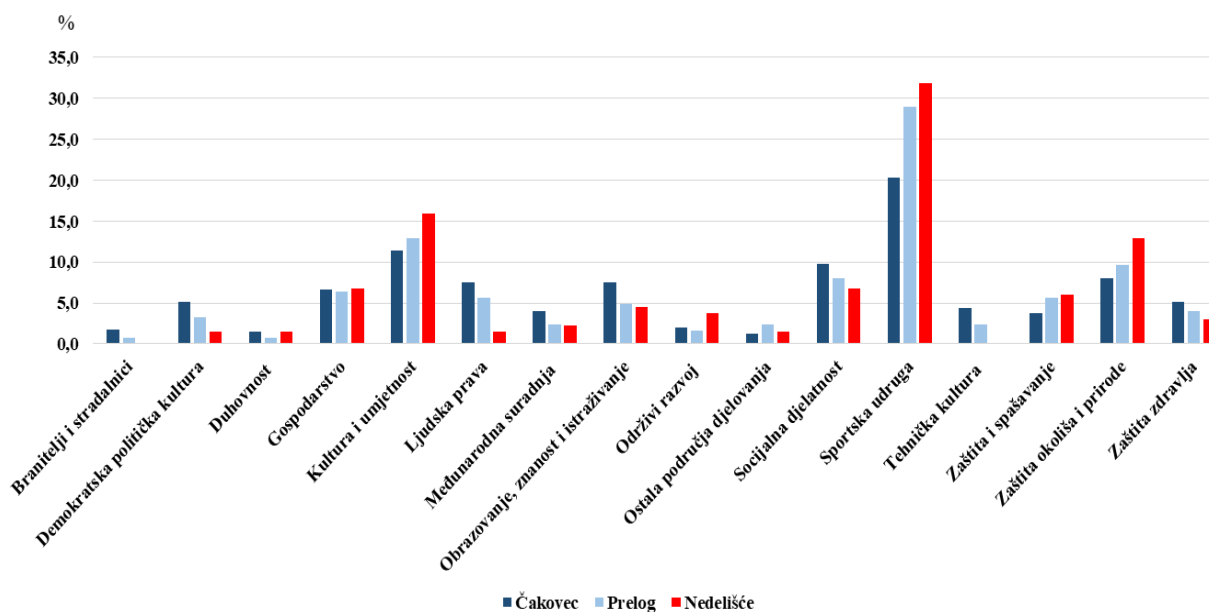
² Ukupan zbroj je veći od broja udruga jer svaka udruge upisana u Registar udruga može navesti više područja djelatnosti

slobodnog vremena“ čiji je osnovni cilj socijalizacija stanovništva uz uređivanje vlastite sredine. Razvijeno je dobrovoljno vatrogastvo, koje je bilo važan čimbenik lokalnog života i

Sl. 6. Područja djelovanja aktivnih udruga na području Općine Nedelišće 2018. godine
Izvor: Ministarstvo uprave (n.d.)

u prošlosti, te u 10 od 11 naselja djeluje jedno takvo društvo. Specifičnost ove Općine je i djelovanje udruga žena te nogometnih klubova, koji također postoje u gotovo svim naseljima (Ministarstvo uprave, n.d.). Njihova važnost ogleda se u akcijama uređivanja okoliša te uključivanja djece u zdravi sportski način života. Grafičkim prikazom prikazana je osnovna razlika između organizacija u Općini Nedelišće te u urbanim područjima Grada Preloga i Grada Čakovca (sl. 7). Prema udjelu u područjima djelatnosti, u gradovima djeluje više udruga za ljudska prava, socijalnu djelatnost te demokratsku političku kulturu dok su u Općini Nedelišće, kao pretežito ruralnom području, brojnije sportske udruge, udruge u kulturi i umjetnosti, udruge održivog razvoja i zaštite okoliša i prirode. Iako je sasvim jasno da je uzorak premali za postavljanje čvrstih zaključaka, autor smatra da je takav odnos moguće povezati s načinom života ruralnog stanovništva koji je u većoj mjeri u suživotu s prirodnim okolišom kojeg tada želi i zaštititi. Veći udio sportskih i kulturnih udruga na području Općine za razliku od gradova objašnjava se činjenicom da većina naselja ima vlastite organizacije dok su one u gradovima malobrojnije, ali s više potencijalnih članova. Takav udio može ponekad predstavljati problem u djelovanju takvih udruga jer tada većina njih nema dovoljno ljudskih resursa za efikasan rad i doprinos razvoju ruralnog područja.

Sl.7. Udio aktivnih udruga prema navedenom području djelovanja u urbanim područjima (Grad Čakovec i Grad Prelog) i Općini Nedelišće 2018. godine
Izvor: Ministarstvo uprave (n.d.)

U nastavku rada detaljnije su istražene glavne prednosti, nedostaci, problemi te mogućnosti civilnog sektora kao čimbenika razvoja ruralnog područja pomoću metode polustrukturiranog intervjua. Kontaktirani su predsjednici udruga s područja Općine Nedelišće koji djeluju na različitim područjima djelatnosti te su u medijima prikazani kao jedni od najaktivnijih. Proveden je intervju s 5 predsjednika i jednim bivšim predsjednikom udruge koji je ujedno i član upravnog odbora LAG-a. Ispitanici ukupno vode 8 udruga (jedan bivši predsjednik). Dvoje ispitanika vodi dvije udruge stoga je njihovo mišljenje o ovoj temi vrlo kompetentno. Iako broj ispitanika ne predstavlja značajan udio u ukupnom civilnom sektoru, zbog njihovog aktivnog djelovanja autor smatra da su adekvatni za kvalitativni uvid u rad udruga u ruralnom području. Većina aktivnih udruga očekivano se nalazi u najvećem naselju Općine, u Nedelišću, dok je u ostalim naseljima taj broj manji od 10. Intervjuirane udruge većinom se nalaze u manjim naseljima Općine što čini njihovo djelovanje u ruralnim područjima još pouzdanije za ovo istraživanje (tab.3). Prema područjima djelatnosti koje su udruge navele u registru udruga, postoji određena razlika u odnosu na ukupno stanje te od ispitanika prevladavaju kulturnoumjetničke udruge, a ne sportske (tab.4.) (Ministarstvo uprave, n.d.). Troje ispitanika je ženskog spola, a također troje muškog spola te svi osim jedne ispitanice cijeli život prebivaju u Općini Nedelišće, a radom u civilnom sektoru prosječno se bave 15-ak godina dok su

Tab. 3. Opća obilježja naselja i civilnog sektora Općine Nedelišće; naselja sjedišta intervjuiranih udruga

Naziv naselja	Broj stanovnika	Broj udruga	Intervjuirane udruge
Črečan	434	6	0
Dunjekovec	967	4	2
Gornji Hrašćan	910	6	0
Gornji Kuršanec	793	8	0
Macinec	585	5	1
Nedelišće	4.320	27	2
Parag	1.187	3	0
Pretetinec	541	4	1
Pušćine	1.289	7	0
Slakovec	559	5	2
Trnovec	390	3	0

Izvor: Ministarstvo uprave (n.d.), DZS (2013b)

svoje selo, uljepšaju okolinu, sačuvaju kulturnu baštinu te da potaknu ljude na druženje. Predsjednica dvije udruge, ujedno i osnivačica još jedne udruge koje trenutno nije predsjednica, smatra da je udruživanjem ljudi moguće potaknuti socijalne veze između stanovništva u sve više „zatvorenim zajednicama“ te tako doći do novih ideja i projekata. Jedina ispitanica koja nije rođena na području Općine, preselila se u naselje Pretetinec prije 7 godina te je smatrala da u okolini u kojoj namjerava živjeti nema dovoljno aktivnosti, kako za djecu tako i za mlade pa je u suradnji s dvije susjede osnovala udruhu žena. U takvom stavu vidimo da ljudi pomoću udruživanja mogu uvidjeti probleme u ruralnoj zajednici i pokušati ih riješiti. Sportske udruge i

Tab. 4. Najščešća područja djelovanja intervjuiranih udruga iz Općine Nedelišće

Područje djelovanja	Udio intervjuiranih udruga (%)	Udio udruga (%)
Kultura i umjetnost	29	16
Zaštita okoliša i prirode	18	13
Sport	13	32
Socijalna djelatnost	13	7
Održivi razvoj	8	4

Izvor: Ministarstvo uprave (n.d.)

prosječno stariji od 40 godina. Također prosječna razina obrazovanja je srednja stručna sprema. Voditelji najaktivnijih udruga, prema subjektivnom odabiru iz pregleda lokalnih vijesti, bili su očekivano zainteresirani za razgovor o temi ovoga rada zbog svoje motivacije za rad na području civilnog sektora. U radu je već spomenuto koliko je zapravo bitna motivacija za rad u dobrovoljnim i neprofitnim organizacijama, gdje zapravo stanovništvo ulaže svoje vrijeme i trud za poboljšanje uvjeta života na selu. Ispitanici su potvrdili da je njihova motivacija upravo želja da naprave nešto za

udruge žena očekivano su za motivaciju većinom navodile druženje ruralnog stanovništva dok su one za očuvanje kulturne baštine smatrale da ako oni ne sačuvaju kulturnu baštinu izgubit će se identitet ovoga područja koji zapravo može biti turistički i kulturni proizvod, a ujedno i može pomoći u brendiranju Općine. Primjer brendiranja pomoću lokalnog identiteta i kulture navodi predsjednik Kulturno umjetničke udruge „Seljačka Sloga“ Nedelišće. Udruga i njezini članovi svojim

nastupom i nošnjama pomažu Turističkoj zajednici Općine Nedelišće i poduzetnicima prilikom odlaska na gospodarske sajmove. Njihovim nastupom te prezentacijom domaćih tradicionalnih proizvoda stvara se dodatna vrijednost koju je moguće iskoristiti radi ekonomske koristi, kako same Općine tako i poduzetnika, što naravno doprinosi razvoju ruralnog područja. Kao primjer navodi sajmove u Istri gdje su međimurska ulja promovirana uz njihovu pomoć i prezentiranje kulture vlastitoga kraja. Zbog dobrotvornog rada civilni sektor je ponekad siromašan ljudskim kapitalom jer nisu svi spremni i motivirani za takav rad. Predsjednici udruga navode da broj članova većinom stagnira te da je teško pridobiti mlade ljude na učlanjivanje u rad. Neki od uočenih problema na području Općine su odlazak mladih na studij ili na rad u inozemstvo gdje zbog čestog odsustva iz rodnog kraja, iako postoji određena želja za djelovanjem u udrugama, zbog obaveza nisu u mogućnosti pridonositi razvoju Općine. Pozitivan primjer uključivanja mladih istaknut je u ekološkoj udruzi gdje su vodstvo udruge preuzeli mlađi članovi, a na radionice dobrovoljno pristižu učenici osnovnih škola s područja Općine. Većina ispitanika smatra da je vrlo teško zadržati mlado stanovništvo, ali i starije, u ruralnom području djelovanjem u udrugama, zbog toga što oni vide da u stranim državama imaju veće mogućnosti za zaradu te podizanje obitelji. Unatoč tome zaključuju da upravo taj rad za opće dobro u svome ruralnom području te bogatiji društveni život razvija osjećaj pripadanja Općini što u nekim slučajevima može biti motivacija za ostanak. Takva razmišljanja poklapaju rezultatima istraživanja u ruralnim područjima Islanda već spomenutim u ovome radu (Bjarnason i Thorlindsson, 2006). Predsjednik kulturnoumjetničke udruge tako navodi da osobno zna nekoliko primjera gdje su članovi udruge upravo zbog proba te nastupa u toj udruzi, odlučili ostanak na području Općine iako bi možda negdje drugdje imali bolje životne uvjete. Naravno, ispitanici uočavaju da djelovanje udruge koje zapravo ne pridonose razvoju u nijednome području nema smisla te da su za veću motiviranost stanovništva za rad u civilnom sektoru potrebni određeni pozitivni rezultati. Udruge koje nemaju te rezultate stvaraju lošu sliku o ostalim udrugama koje se optužuje da ne doprinose dovoljno. Jedna ispitanica iskazuje žal te ističe da ponekad ni neki pozitivni projekti koji mogu poboljšati život u slobodno vrijeme na ruralnom području ne nailaze na plodno tlo. Kao primjer je spomenuto uređenje odbojkaškog igrališta u selu na prostoru nekadašnje šikare, ali se njime stanovništvo jako malo koristi, naročito mlađe stanovništvo, za koje se smatralo da će biti glavni korisnici. U tome možemo vidjeti da ponekad ni projekti civilnog sektora ne mogu potaknuti određeno stanovništvo na društveni život u selu te da bez sigurnog i dobro plaćenog posla mladi teško prihvaćaju ostanak. Razloge nezainteresiranosti stanovništva koje nije emigriralo u inozemstvo pronalaze u tome što ponekad ti stanovnici rade poslove koji prelaze normalno radno vrijeme te rade za vikend

ili prekovremeno, što smanjuje njihovo slobodno vrijeme. Normalno trajanje slobodnog vremena bitno je za razvoj civilnog sektora što potvrđuje ispitanik iz kulturnoumjetničke udruge koja ostaje bez članova zbog toga što ljudi nisu u mogućnosti odrađivati nastupe zbog neredovitog i prekovremenog rada.

Prilikom intervjuiranja uočena je jedna zanimljiva ideja kako sačuvati kulturnu baštinu te jačati identitet mjesta te identitet stanovništva. Ispitanik smatra da bi djeca u osnovnim školama trebala učiti o barem malom dijelu svoje kulturne baštine i starinskih običaja kako bi se kod njih razvijao određeni identitet mjesta te smatra da tada ljudi koji potencijalno postanu svjetski poznati, ne zaborave na svoje podrijetlo te tako mogu promovirati mjesto iz kojeg dolaze. Naravno školstvo više ne spada u civilni sektor, ali moguće je implementirati ideje civilnog sektora. Implementaciju sličnih ideja provodi ekološka udruga koja na svojim projektima educira lokalno stanovništvo, a pogotovo mlađe učenike u dogovoru s lokalnim školama. Prema mišljenju bivšeg predsjednika i trenutnog člana ekološke udruge, uključivanjem mladih u zaštitu prirode kod njih se javlja svijest o važnosti očuvanja ruralnog okoliša u kojem žive. Nakon održanih radionica djeca bi im se javljala s ekološkim problemima u Općini na koje bi naišli što potvrđuje ispitanikovu tezu.

Civilni sektor ruralnog područja može efikasno djelovati i biti važan čimbenik razvoja tek kada postoji pozitivna suradnja s lokalnim vlastima te gospodarstvenicima. Različita su mišljenja o suradnji na području Općine između dionika razvoja. Jedan od osnovnih problema uočenih iz intervjuiranja je nedovoljna suradnja između udruga sličnoga tipa. Veća suradnja je samo između različitih udruga žena. Iz Udruge žena Pretetinec napominju da je suradnja najveća s udrugama u istome naselju ili neposrednoj blizini što se i čini logičnim. Ispitanici smatraju da lokalna vlast pokazuje volju za pomoć u njihovome radu, ali neki od njih nisu zadovoljni novčanim iznosom koji primaju godišnje. S druge strane u Lokalnoj razvojnoj strategiji (LAG Međimurski doli i bregi, 2018) upravo se pretjerana ovisnost o financiranju iz proračuna jedinica lokalne samouprave te nedostatak drugih izvora (donatora, sponzora) ističe kao osnovna slabost civilnog društva na području LAG-a. U aktivnijim udrugama taj problem je donekle ublažen sponzorstvom lokalnih gospodarstvenika koji financiraju provedbu određenih manifestacija ili pak pomažu s materijalnim donacijama i tehničkom podrškom pri organizaciji događanja. Predsjednica zbora i udruge žena vidi prednost takve suradnje u promoviranju gospodarstvenika koji za uzvrat smanjuju ovisnost organizacija civilnog sektora o lokalnim vlastima. Preduvjet za sponzorstvo gospodarstvenika su pozitivni rezultati djelovanja koje je u počecima teško postići bez pomoći Općine. U takvoj situaciji može se doći do zaključka da je

u financijski slabijim općinama civilni sektor manje bitan čimbenik razvoja zbog poteškoća pri pokretanju udruga i projekata. Određena frustracija javlja se kod članova ekološke udruge jer smatraju da zbog toga što su jedna od rijetkih udruga takvoga tipa na ovom području zaslužuju veću financijsku podršku od Općine, a ne samo 2000 kuna godišnje, jer je očuvanje okoliša bitan faktor održivog razvoja ruralnog područja. Kao još jedan razlog navode važnost organizacija preventivne zaštite vodocrpilišta koje se nalazi na području Općine. Suradnja je ponekad otežana zbog velikog broja udruga na malom području. Analizom LAG-a Međimurski doli i bregi (2018) utvrđena je sličnost u ciljevima djelovanja mnogih udruga koje tada zbog svoje brojnosti provode aktivnosti maloga opsega s niskom razinom suradnje što smanjuje potencijalno veliku važnost civilnog sektora. Problem velikog broja udruga u istome naselju navodi i ispitanica koja je predsjednica dviju udruga. U većini udruga nedostaje ljudskoga kapitala, a zbog nekih osobnih razloga članovi jedne udruge ne žele djelovati u drugoj i obrnuto. Mišljenja je da bi motivirano stanovništvo trebalo djelovati u više udruga kako bi mogli što više doprinijeti razvoju svoga područja. Potencijalno rješenje možemo tražiti u određenome spajanju udruga sličnoga tipa radi lakšega organiziranja i prijavljivanja projekata, naročito u modernim uvjetima i implementacije LEADER programa u ruralnim područjima.

Svi ispitanici upoznati su s LEADER programom i Lokalnom akcijskom grupom Međimurski doli i bregi, ali samo 3 od 8 udruga članovi su grupe. To su ekološka udruga, pjevački zbor te kulturno umjetnička udruga čije je vodstvo smatralo da zbog svojega vlastitog iskustva i aktivnosti udruge imaju dovoljno znanja za uključivanje u rad LAG-a. Iz ostalih udruga ispitanici tvrde da su na samome početku informiranja o novom pristupu ruralnog razvoja smatrali da je to odlična ideja, no nakon nekoliko mjeseci došli su do zaključka da nisu dovoljno veliki odnosno kompetentni za uključiti se u tako nešto. Unatoč tome postoji želja za uključivanjem u dogledno vrijeme što će vjerojatno biti uvjetovano razinom uspješnosti provedbe projekata ruralnog razvoja. Član upravnog odbora LAG-a Međimurski doli i bregi ističe da će tek ove godine članovi prvi put imati priliku prijaviti projekte financirane od strane Europske unije. Optimističan je vezi djelovanja LAG-a i uključivanja civilnog sektora u ruralni razvoj dok s druge strane iz udruge za očuvanje kulturne baštine ne vjeruju u efikasnost takvoga pristupa zbog kompliciranosti prijave koja se tada prepušta razvojnim agencijama što posljedično ostavlja troškove udruzi. Iz jedne udruge žena također navode sličan razlog i smatraju da je preriskantno upuštati se u veće projekte ako ste mala udruga s malim godišnjim proračunom. Većina dosadašnjih projekata financirana je preko Općine Nedelišće koja svake godine odabire najbolje projekte za financijsku podršku. Par ispitanika vjeruje da pristup

odozdo prema gore može biti provediv tek kada nema miješanja političkih struktura u projekte koji promjenom vlasti mogu biti prekinuti i nedovršeni. Miješanje politike u djelovanje LAG-a, ali i ostalih dijelova života prepoznato je kao veći problem u područjima ruralne periferije dok je u područjima s izraženijim ljudskim i ekonomskim kapitalom jača uloga civilnog i privatnog sektora (Lukić i Obad, 2016).

Udruge su prepoznale važnost kreiranja i brendiranja turističkih proizvoda Općine Nedelišće koji mogu doprinijeti razvoju. Predsjednica dvije udruge i nekadašnja voditeljica lokalne turističke zajednice prepoznaje određeni pomak u turističkoj ponudi Općine iniciran od strane udruga civilnog sektora. U civilnom sektoru vidi priliku za očuvanje tradicionalnih običaja i uređenje okoliša što tada može privući sve veći broj turista koji istražuju ljepote kontinentalne Hrvatske, a novi trendovi u turizmu podrazumijevaju razvijanje širokog spektra turističkih proizvoda i doživljaja. Riječi lokalne aktivistice potvrđuje LAG Međimurski doli i bregi (2018) u svojoj lokalnoj razvojnoj strategiji gdje kao mogućnost djelovanja civilnog sektora vidi u sve većoj potražnji za turističkim proizvodima kulturne i povijesne baštine te mogućnosti očuvanja financiranjem fondovima Europske Unije. Opet se vraćamo na tezu da je civilni sektor bitan čimbenik u razvoju ruralnih područja tek kada postoje motivirani pojedinci s istaknutim upravljačkim sposobnostima koji mogu pokrenuti projekte i lokalnu zajednicu.

Civilni sektor Općine Nedelišće pokretač je društvenih događanja kroz cijelu godinu što doprinosi društvenom razvoju ovog područja dok se istovremeno i uređuje životni prostor lokalnog stanovništva. U nastavku rada prikazani su projekti kojima se ispitanici najviše ponose i smatraju da najviše doprinose razvoju ruralnog područja te projekti ostalih članova civilnog sektora. Jedan od najvidljivijih projekata je zasigurno uređenje šetnice oko naselja Slakovec koja je doprinjela obogaćivanju slobodnog vremena mještana, ali i dodatna turistička ponuda za Općinu Nedelišće. Projekt financiran u sklopu Plana Zelenog djelovanja Općine Nedelišće u vrijednosti od 50.000 kuna proveden je volonterskim radom članova Nogometnog kluba Sloboda Slakovec, ostalih udruga i mještana naselja. U sklopu šetnice koja je duga oko 7 kilometara izgrađeno je 7 drvenih mostova koji prelaze preko potoka (sl.8.), a također su postavljene i klupice za odmor (Međimurska gruda, n.d.). Ispitanica iz udruge žena posebno ističe primjer šetnice jer se na njoj svake godine održava održava događaj „Majuško španceranje“ koji privlači sve veći broj posjetitelja čime se obogaćuje društveni život Općine, povećava svijest o okolišu te razvija potencijalni turistički događaj. Do tog događaja ne bi došlo bez suradnje članova različitih udruga i podrške lokalne vlasti koja je prepoznala dobru ideju nastalu pristupom odozdo.

Sl. 8. Most i klupice na trasi uređene šetnice u naselju Slakovec
Izvor: fotografirao autor 10. ožujka 2018.

Udruge na području Općine prepoznatljive su po projektima uređenja okoliša. Bitan čimbenik njihovog djelovanja na tom polju je suradnja s lokalnom vlasti koja kroz natječaj „Zelena agenda“ financira projekte očuvanja i uređenja okoliša. Prijavljivanjem projekata organizacije civilnog sektora mogu prenamijeniti do tad neiskorišteni prostor u prostor za odmor, rekreaciju, ali i turističko valoriziranje. Dva odlična primjera takve suradnje su uređenje parka oko spomenika „Čige“ u naselju Slakovec (Općina Nedelišće, 2018) te krčenje šikare s ciljem uređenja sportsko-rekreacijskog parka u naselju Macinec (sl. 9. i sl. 10.). Članovi dviju udruga iz spomenutih naselja volonterski uređuju parkove s ciljem poboljšanja života svih mještana. Uređenje parka u Slakovcu izravno pomaže razvoju cikloturizma u Općini jer je na tom prostoru uređeno cikloturističko stajalište (Nedelist, 2018). Suradnja civilnog sektora s lokalnom vlašću na području zaštite okoliša vidljiva je i u priključivanju članova udruga, ali i ostalog stanovništva, akcijama „Više cvijeća – manje smeća“, gdje se po naseljima Općine jednom godišnje sakuplja smeće te tako utječe na ekološki održiv razvoj ovoga područja. Iz intervjuiranja najaktivnijih udruga uočena je velika važnost zaštite okoliša u ciljevima rada što postavlja civilni sektor na bitno mjesto u razvoju ruralnog područja.

Ispitanik iz ekološke udruge u intervju napominje da je Općina Nedelišće 2002. godine osvojila nagradu Eko Oskar zbog suradnje lokalnih udruga i lokalne vlasti u zaštiti prirode. Među najvažnijim projektima provedenim u Općini Nedelišće ističe zaštitu vodozemaca odnosno izgradnju zaštitnih ograda kraj ceste gdje prelaze vodozemci koji se tada premještaju te se tako

Sl. 9. i Sl. 10. Park Maxenca prije uređenja (lijevo) i nakon uređenja (desno) u naselju Macinec

Izvor: Privatna arhiva predsjednice Udruge Maxenca

spašava na tisuće jedinki. Sljedeći važan projekt ekološke udruge je zaštita bregunica, ptice iz porodice lastavica, koja se gnijezdi samo na okomitim obalama. Članovi udruge uređuju obale tog tipa te tako spašavaju kolonije ovih ptica kraj Drave, za koju ispitanik navodi da je vrlo korisna, naročito u ruralnim područjima blizu vodenih površina, jer smanjuju brojnost komaraca. Na području Općine potrebno je zaprašivanje protiv komaraca zbog njihove brojnosti pa djelovanje ove udruge utječe na ugodniji život. U tim projektima kao što je već spomenuto sudjeluju i djeca iz lokalnih osnovnih škola.

Osim zaštite okoliša aktivan civilni sektor na području dobrovoljnog vatrogastva ponekad čini bitan faktor u zaštiti i spašavanju. U ruralnim područjima gdje nisu dovoljno razvijene profesionalne službe u zaštiti i spašavanju lokalna dobrovoljna vatrogasna društva brinu o potencijalnim problemima. Članovi odlaze na intervencije spašavanja od požara, poplava i drugih nepogoda bez financijske naknade, dobrovoljno braneći susjede, sumještane i ostalo stanovništvo. Važnost razvijene mreže dobrovoljnog vatrogastva potvrđena je u studenome 2012. godine kada je kod naselja Pušćine rijeka Drava poplavila te potopila veći broj kućanstava. U akciji spašavanja ljudi, životinja i građevina te ispumpavanja vode iz kućanstava sudjelovalo je 290 članova dobrovoljnih vatrogasaca koji su svaki prosječno proveli 8 sati na području poplave te tako pomogli profesionalnim snagama (Hrvatska vatrogasna zajednica, 2012). U ovome primjeru vidimo da uloga civilnog sektora u ruralnim područjima ponekad teško može biti mjerljiva statističkim pokazateljima, a može biti presudna u raznim životnim situacijama.

U radu je već spomenuto da u urbanim područjima u odnosu na ruralna područja, stanovništvo ima veći izbor zabavnih, društvenih, edukativnih i ostalih sadržaja kojima se odrasli, ali i mladi, mogu baviti u svoje slobodne vrijeme. Udruge civilnog sektora svojim djelovanjem mogu potaknuti smanjivanje tih razlika što naravno doprinosi razvoju nekog područja. Dvije predsjednice lokalnih udruga žena smatraju da je projekt radionica robotike za djecu i mlade odličan način usvajanja novih znanja bez potrebe za odlaskom u gradove. Radionice robotike i programiranja primjer su kakve je rezultate moguće postići u ruralnom području suradnjom gospodarstvenika i članova civilnih udruga. Kako bi djeca imala što više mogućnosti za razvoj svojih vještina inicijativom lokalnog stanovništva i motiviranih pojedinaca osnovan je dječji zbor Josip Vrhovski koji djeluje u ruralnom naselju Slakovec. Uz to organizirana su i sportska događanja od kojih vrijedi spomenuti dječju biciklijadu koju tradicionalno organizira Udruga žena Pretetinec koja okuplja preko 100 djece s područja Općine, ali i šire. Djelovanje sportskih udruga bitan je čimbenik promoviranja zdravog života od najmlađe dobi što se u novije vrijeme pokušava još efikasnije ostvariti osnivanjem škola nogometa. Organiziranjem sportskih igara članova različitih udruga s područja Općine te sportskih susreta udruga žena Općine Nedelišće također se potiče socijalizacije i očuvanje zdravlja. Osim što je civilni sektor najvažniji na području sporta, važan je čimbenik očuvanja kulturne baštine Općine Nedelišće. U radu je spomenuta važnost Kulturnoumjetničke udruge Seljačka sloga u povijesti ovoga područja. Seljačka sloga djeluje i danas, a predsjednik udruge posebno ističe važnost očuvanja tradicije manifestacije Međimurska popevka. Mišljenja je da je očuvanjem te manifestacije omogućena potencijalna zaštita međimurske popevke na UNESCO-voj listi što bi zasigurno predstavljalo bitan turistički i kulturni proizvod Općine Nedelišće. Članovi različitih sekcije od kazališne, puhačke do folklorne nastupaju po cijeloj Europi prenoseći tradiciju Međimurja i Općine

Sl. 11. Željeznička stanica u Dunjkovcu
2011. godine prije uređenja
Izvor: Google Street View, 2011

Sl. 12. Željeznička stanica u Dunjkovcu
2018. godine nakon uređenja (Muzej
Štrekari)

Izvor: fotografirao autor, 16. kolovoza 2018.

Nedelišće što se zasigurno može smatrati određenom promocijom ovoga kraja ne samo za privlačenje turista već i gospodarstvenika. Predsjednik Seljačke sloge Nedelišće ističe važnost očuvanja i valorizacije kulturne i povijesne baštine koju možemo potvrditi praktičnim primjerom s područja Općine. U naselju Dunjkovec kojim prolazi prva željeznička pruga izgrađena u Hrvatskoj postojala je zapuštena željeznička stanica koja je inicijativom lokalnih entuzijasta te udruge za očuvanje kulturne baštine Međimurska gruda pretvorena u muzej „Štrekari“ (Sl. 11 i sl.12). Uređenjem same građevine te stalnom postavom povijesne zbirke posvećene pružnim radnicima ostvarena je nova turistička atrakcija Općine, ali i edukativna jer muzej posjećuju učenici lokalnih osnovnih škola razvijajući svijest o identitetu i prošlosti svojega kraja.

6. ZAKLJUČAK

Nakon pregleda teorijske osnove rada i primjera iz europskih država, kvalitativnim istraživanjem civilnog sektora kao čimbenika razvoja ruralnih područja u Općini Nedelišće, dolazi se do nekoliko zaključaka. Najprije civilni sektor, tj. organizacije civilnog sektora, najviše utječu na kulturni i društveni razvoj ruralnih područja kao i zaštitu okoliša. Članovi civilnog sektora većinom su visoko motivirani članovi zajednice koji smatraju da udruživanjem mogu doprinijeti razvoju ruralnog područja. Nadalje, iz istraživanja u Općini Nedelišće potvrđena je teza o jačanju identiteta mjesta djelovanjem udruga civilnog sektora. Razmišljanja ispitanika o važnosti i područjima djelovanja civilnog sektora većinom se poklapaju sa spomenutim primjerima drugih europskih država. Pregledom već ostvarenih projekata i stavova ispitanika utvrđena je važnost pozitivne suradnje između gospodarstvenika, lokalne vlasti i civilnog sektora jer tada civilni sektor postaje svrsishodan čimbenik razvoja. Na području Općine Nedelišće utvrđena je zadovoljavajuća razina suradnje s lokalnom vlasti no zamjeraju se određene poteškoće u suradnji različitih udruga, većinom zbog neaktivnosti pojedinih udruga. Iako civilni sektor može doprinijeti poboljšanju uvjeta za život u ruralnom području smatra se da su ekonomski razlozi, kao što je niska plaća i nezadovoljavajući uvjeti rada, još uvijek presudan faktor u ostanku ili odlasku sa sela. Djelovanje u civilnom sektoru može biti poticaj za ostanak tek nakon dugotrajnog djelovanja i pozitivnih rezultata no ispitanici zaključuju da je teško motivirati mlade na učlanjivanje u udruge. Primjena LEADER programa i pristupa odozdo prema gore u ovoj Općini za sada ne budi preveliki optimizam kod članova udruga iako imaju namjeru učlanjivanja u LAG u budućnosti. Pravi rezultati i uloga civilnog sektora u tom novom pristupu tek će biti vidljivi nakon raspodjele sredstava Europske Unije i potencijalnom provedbom uspješnih projekata. Na kraju možemo utvrditi da je civilni sektor u

ruralnim područjima općenito i u primjeru Općine Nedelišće bio i je važan čimbenik razvoja, naročito na područjima društvenog, sportskog i kulturnog života, čime dolazi i do turističkog razvoja.

LITERATURA

Baksa, I. i dr., 1987: *Ogranak Seljačke sloge, Nedelišće : mala monografija*, Nedelišće: Mjesna konferencija SSRN, Zrinski, Čakovec.

Bežovan, G., Zrinščak, S., 2007: Postaje li civilno društvo u Hrvatskoj čimbenikom društvenih promjena?, *Revija za socijalnu politiku* 14 (1), 1-27.

Bjarnason, T., Thorlindsson, T., 2006: Should I stay or should I go? Migration expectations among youth in Icelandic fishing and farming communities, *Journal of Rural Studies*, 22 (1), 290-300.

Brunori, G., Rossi, A., 2007: Differentiating countryside: Social representations and governance patterns in rural areas with high social density: The case of Chianti, Italy, *Journal of Rural Studies*, 23(2), 183-205.

Ceilinger, J., 1993: Kulturni i društveni život Nedelišća, u: *Nedelišće – monografija* (ur. Feletar, D., Markač, P., Trajbar, Z.), TIZ ZRINSKI, Čakovec, 437-465.

Clark, J.R.A., Jones, A., Potter, C.A., Lobley, M., 1997: Conceptualising the evolution of the European Union's agri-environment policy: a discourse approach, *Environment and Planning A*, 29(10), 1869-1885.

European LEADER Observatory, 1997: *Innovation and rural development*, Observatory dossier n.2, Brussels.

Feletar, D., 1993: Geografska osnovica i naseljenost Župe Nedelišće, u: *Nedelišće – monografija* (ur. Feletar, D., Markač, P., Trajbar, Z.), TIZ ZRINSKI, Čakovec, 21-56.

Furmankiewicz, M., Janc, K., Macken-Walsh, Á., 2016: The impact of EU governance and rural development policy on the development of the third sector in rural Poland: A nationwide analysis. *Journal of rural studies*, 43, 225-234.

Gallardo-Cobos, R., 2010: Rural development in the European Union: the concept and the policy, *Agronomía Colombiana*, 28(3), 464-470.

Gregory, D., Johnston, R., Pratt, G., Watts, M., Whatmore, S., 2009: *The dictionary of human geography (5th edition)*, Wiley-Blackwell, Ujedinjeno Kraljevstvo.

Heinrich, V., Fioramonti, L. (ur.), 2007: *CIVICUS global survey of the state of civil society: Comparative perspectives (Vol. 2)*, Kumarian Press.

- Imbrasaitė, J., 2006: The role of NGOs in rural Communities in Lithuania, *Regioninės studijos*. 2006, [No.] 2, *Language, diversity and integration in the enlarged EU: challenges and opportunities*, 173-182.
- Juska, A., Poviliunas, A., Pozzuto, R., 2005: Rural grass-roots organizing in Eastern Europe: the experience from Lithuania, *Community Development Journal*, 41(2), 174-188.
- Lee, J., Árnason, A., Nightingale, A., Shucksmith, M., 2005: Networking: social capital and identities in European rural development. *Sociologia ruralis*, 45(4), 269-283.
- Lukesch, R., 2007: *The LAG-Handbook. A Guide through the Stunning World of Local Action Groups*, Brussel: Leader+ Observatory Contact Point.
- Lukić, A., 2012: *Mozaik izvan grada – tipologija ruralnih i urbaniziranih naselja Hrvatske*, Meridijani, Samobor.
- Lukić, A., Obad, O. 2016: New Actors in Rural Development - The LEADER Approach and Projectification in Rural Croatia, *Sociologija i prostor*, 54(1 (204)), 71-90.
- Kalšan, V., 2006: *Međimurska povijest*, Vladimir Kalšan, Čakovec
- Kos, G., Marcuš, Z., 2009: *Sto godina vatrogastva u Nedelišću*. Čakovec: Dobrovoljno vatrogasno društvo Nedelišće.
- Markač, P., 1993: Ceilinger, J., 1993: Kulturni i društveni život Nedelišća, u: *Nedelišće – monografija* (ur. Feletar, D., Markač, P., Trajbar, Z.), TIZ ZRINSKI, Čakovec, 291-381.
- Nedelist, 2018: Nova odmorišta za bicikliste u Slakovcu i Gornjem Hrašćanu, <http://nedelist.hr/nova-odmorista-za-bicikliste-u-slakovcu-i-gornjem-hrascanu/> (24.7.2018.).
- Novak, A., 2012: Povijest vatrogastva u Međimurju, <http://povijest.net/povijest-vatrogastva-u-medimurju/> (24.7.2018).
- Trajbar, Z., 1993: Športski život Nedelišća i okolnih mjesta, u: *Nedelišće – monografija* (ur. Feletar, D., Markač, P., Trajbar, Z.), TIZ ZRINSKI, Čakovec, 466-485.
- Varga, E., 2009: Non-profit organizations in Hungarian rural development-a leader+ example in the Southern Transdanubian region, *European Countryside*, 1(2), 93-103.
- Woods, M., 2005: *Rural Geography: Proceses, Responses and experiences in Rural Restructuring*, Sage Publications Ltd., London.

IZVORI

Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, 2018: *Broj poljoprivrednih gospodarstava prema tipu i spolu nositelja/odgovorne osobe na dan 31.12.2017.*,

http://www.apprrr.hr/wp-content/uploads/2018/02/Upisnik-poljoprivrednika_broj-PG-a-2017.-godina.xlsx (2.8.2018).

Državni zavod za statistiku, 2005: *Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. – 2001.*, CD-ROM, Zagreb.

Državni zavod za statistiku, 2013a: *Dnevni i tjedni migranti*, www.dzs.hr (28.11.2017.).

Državni zavod za statistiku, 2013b: *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo prema starosti i spolu, po naseljima*, www.dzs.hr (25.7.2018.).

Državni zavod za statistiku, 2013c: *Površina korištenoga poljoprivrednog zemljišta te broj stoke i peradi privatnih kućanstava, Popis 2011.*, <https://www.dzs.hr/> (2.8.2018.).

Državni zavod za statistiku, 2013d: *Zaposleni prema područjima djelatnosti, starosti i spolu*, www.dzs.hr, (2.8.2018.).

European Commission, 2006: *The Leader Approach—A Basic Guide*,

https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/publi/fact/leader/2006_en.pdf (27.7.2018.).

European Commission, n.d.: *Rural development 2014-2020*,

https://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-2014-2020_en (27.7.2018.).

Google Street View, 2011:

<https://www.google.hr/maps/@46.3859265,16.371621,3a,75y,283.08h,83.11t/data=!3m6!1e1!3m4!1sK3zO1kIrPEHPeOrZXQYqRw!2e0!7i13312!8i6656> (22.8.2018.)

Hrvatska vatrogasna zajednica, 2012: *Analiza poplave u Općini Nedelišće od 6.studenog 2012.- 12.studenog 2012.*, *Vatrogasni vjesnik 11/2012.*

LAG Međimurski doli i bregi, 2018: *Lokalna razvoja strategija LAG-a Međimurski doli i bregi od 2014. do 2020. godine*, <http://lag-medjimurskidoliibregi.hr/content/uploads/2018/04/LRS-LAG-a-i-prilozi.pdf> (18.7.2018.).

LAG Međimurski doli i bregi, *Nedelišće*,

<http://lag-medjimurskidoliibregi.hr/clanovi/nedelisce/> (20.7.2018.).

Međimurska gruda, n.d., *Šetnica Slakovec*,

<http://medimurskagruda.weebly.com/setnicaslakovec.html> (20.7.2018.)

Ministarstvo uprave, n.d.: *Registar udruga*, <https://registri.uprava.hr/#!udruga> (24.7.2018).

Općina Nedelišće, 2018: *Ostvareni svi zacrtani planovi Udruge žena Slakovec*, Informativni bilten Općine Nedelišće 25, Nedelišće

World Bank, 1975: *Rural development: Sector policy paper (English)*,

<http://documents.worldbank.org/curated/en/522641468766236215/pdf/multi0page.pdf>

(27.7.2018.).

Zakon o udrugama (NN 74/2014)